

Ömer Faruk Çolak
ofc.1962@yahoo.com

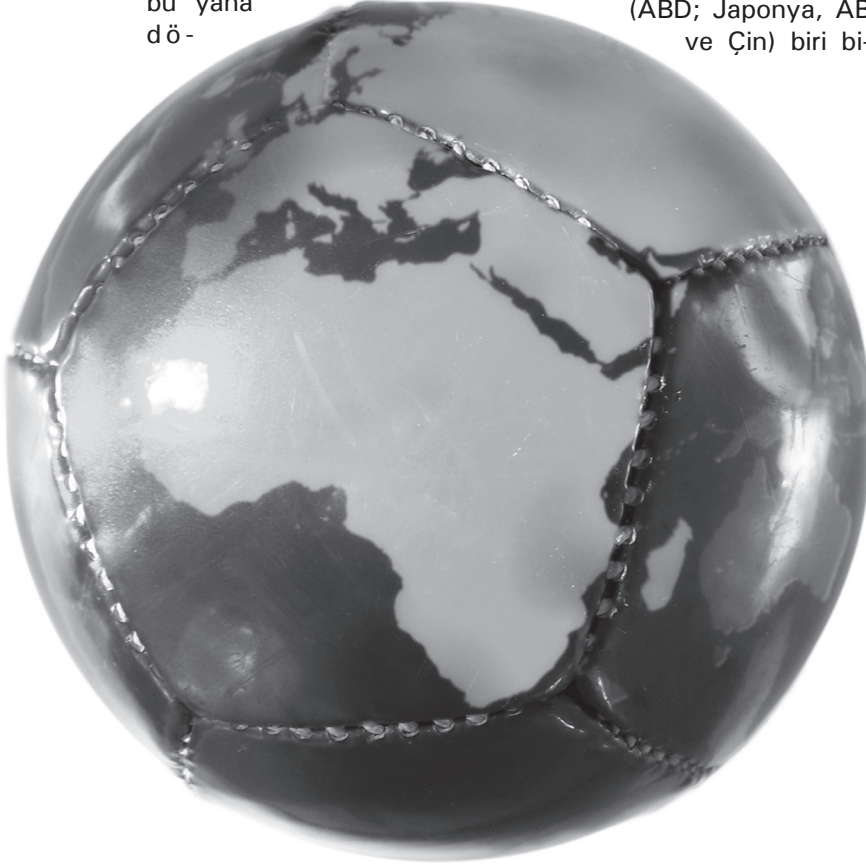
ULUSLARARASI PARA SİSTEMİNİN YENİDEN İNŞAASI

Kriz sonrası dünya yeni bir para sisteminin inşası sürecine girdi. İnşa süreci zor geçiyor. İşler o kadar karıştı ki, 2008'den bu yana dö-

viz kuru (doğal olarak döviz kuru sistemi) üzerinde yapılan tartışmalar adeta bir savaş dönemini anımsatıyor.

Sistemin büyük oyuncuları (ABD; Japonya, AB ve Çin) biri bi-

rine girmiş durumdadır. Çin ABD'yi, ABD Çin'i suçluyor, AB hem Çin'i, hem de ABD'yi suçluyor. Sistemin yedek oyuncuların başında yer alan Brezilya ise ayrı tel-den çalıyor. Oyun bu şekilde oynanmaya çalışılır iken, seyircilerin oyuna katkısı hiç yok, sesleri çıkmıyor/çıkarmıyorlar. Bu oyunda hakem rolündeki IMF ve Dünya Bankası ise yaklaşık dört yıldır süren oyunu açıkçası iyi yönetemedi.

KRİZ SÜRECİNDE ULUSLARARASI PARA SİSTEMİNİN YAPILANMASINA YÖNELİK TARTIŞMALAR

Bu süreç henüz tamamlanmadı; tartışmalar halen devam ediyor. Özellikle 2010 yılının sonuna doğru bu tartışmalara IMF ve Dünya Bankası pek alışıldık olmadığımız bir şekilde yüksek sesle ve kamuoyu önünde katıldılar. IMF Başkanı Dominique Stra-

uss-Kahn 3 Ekim 2010'da verdiği demeçte Japonya'nın izlediği kur politikasını, bir döviz kuru savaşına benzeterek Japonya para arzını artırarak, Yen'in değerini düşürmeye yönelik izlediği politikaları, bir kolay para politikası silahı olarak gördüğünü söyledi. Yine aynı tarihte Financial Times gazetesi başyazarı Martin Wolf yaşananları döviz kuru savaşına benzeterek Japonya para arzını artırarak, Yen'in değerini düşürmeye yönelik izlediği politikaları, bir kolay para politikası silahı olarak gördüğünü söyledi. Yine aynı tarihte Financial Times gazetesi başyazarı Martin Wolf yaşananları döviz kuru savaşına benzeterek Japonya para arzını artırarak, Yen'in değerini düşürmeye yönelik izlediği politikaları, bir kolay para politikası silahı olarak gördüğünü söyledi.

Daha bu demeçlerin sıcaklığı azalmadan Çin Halk Cumhuriyeti Başbakanı Wen Jiabao, Çin'in ulusal parası Rmbinmi'nin (Yuan) değerini yukarıya çekmek gibi bir planlarının olmadığını söyledi. Çin Başbakanı'nın bu söylemi önemli. Çünkü ABD kongresi bu süreçte, Çin'in ABD'ye olan ihracatını zorlaştıran kararlar aldı.

Tüm bu gelişmeler üzerine IMF, herkesi "dünya ekonomisindeki kırılmalara" dikkat etmesi gerektiğini açıkladı. IMF bu görüşünü 2011 Nisan ayında yayınladığı World Economic Outlook raporunda tekrar etti. Bu tartışmalar, her ne kadar dünya ekonomisi pozitif büyümeye dönse de, krizin tamamen bitmediğini gösterdi. Sorunun çatışmaya dönüşmesinin altında her ülkenin dünya ticaretin daha fazla pay alma girişimi yatıyor. Çünkü kim daha çok ihracat yaparsa, milli geliri artacak, işsizlik oranı düşecek. Mev-

cut ortamda bu hedefe erişmek için her yol mübah görülüyor. Yıllardır serbest dış ticaretin bayrağını elinden düşürmeyen ABD'nin Çin'e karşı koruyucu önlemler almaya yönelmesi de, sanırım bu eğilimin en güzel örneği.

Oyunda ki ataklardan birisi de oyuncuların değil, hakem rolündeki Dünya Bankası'ndan geldi. Dünya Bankası Başkanı Bob Zoellick, 2010 yılı Kasım ayı başında dünyadaki mevcut para sistemi karmaşasına son vermek için, altın standardına geri dönülmesini önerdi. Bu öneri hemen etkisini gösterdi, internetteki ekonomi blogları Zoellick'i hemen altın fetişisti ilan ettiler. Elbette ki öneriyi buna benzer şekilde değerlendirmemek gerekir. Biraz gerilere gidilerek, iktisat tarihinin sayfalarını açıp, altın standardı uygulamasına bakarak konuşsak daha iyi olur.

Altın Standardı Dönemi, Ekonomide Altın Yıllar

Uluslararası para sisteminin anahtar kavramı olan döviz kuru bir ülkenin ulusal parasının yabancı paralar karşısındaki değeri ya da değişim oranıdır. Bu tanım öyle önemlidir ki, bu kur düzeyi bugün yaşamakta olduğu-

muz krizin çözümüne ilişkin politikalar üretmede kilit rol oynamakta. Tartışılan nokta şu dur:

- Döviz kuru nasıl belirlenmeli? Piyasa tarafından mı, yoksa müdahale yoluyla sabit bir kur mu olmalı ?
- Ülkeler döviz kurlarına eğer müdahale ederek belirliyorlar ise, bunun kısıtı ne olmalı?

Esasında IMF'in ya da Dünya Bankasının bu soruları tüm ülkeler için sormuyorlar. Sorunun muhatabı daha çok, Dünya ekonomisi içinde GSYH ve dış ticaret hacminde önemli paya sahip olan ülkeler ile ulusal paraları rezerv para niteliğine sahip ülkeler.

Altın para standardı sistemi 1870'den, I. Dünya Savaşına kadar sürdü. Bu dönemde ABD'den Avrupa'ya sanayileşmiş ülkeler hem hızlı büyüdü, hem de fiyat istikrarı korundu. Savaş bu süreci kesintiye uğrattı.

Savaş sonrası yeniden altın standardına dönmek istense de, bu tam anlamı ile gerçekleşmedi. Sistem total da olsa 1929 Buhranına kadar sürdü. (Tam sona eriş, sistemin önemli ülkesi ABD'nin, sistemi 1931'de terk etmesi ile oldu). Sistemin özünde;

- Döviz kuru sabitti,

IMF Başkanı Dominique Strauss-Kahn 3 Ekim 2010'da verdiği demeçte Japonya'nın izlediği kur politikasını, bir döviz kuru savaşına benzeterek Japonya para arzını artırarak, Yen'in değerini düşürmeye yönelik izlediği politikaları, bir kolay para politikası silahı olarak gördüğünü söyledi.

II. Dünya Savaşının sonuna doğru, 1944'de, IMF ile birlikte ve onun sorumluluğunda kurulan Bretton Woods sistemi ise, 1970'lere kadar devam etti.

- Sistem altın-döviz-ulusal para şeklinde çift yönlü konvertibilite üzerine kurulmuştu,
- Ülkelerin paralarının değeri altına bağlı idi, bu değer üzerinden de diğer paralar karşısındaki değeri belirliyordu.

Sistemde belirlenmiş olan kur üzerinden her ülke altınını ulusal paraya dönüştürebiliyordu. Görüldüğü üzere sistem sabit döviz kuru ile işlediği için ülkenizin ulusal parası değeri tamamı ile dışa bağlıdır. Yani Merkez Bankasının ulusal bir para politikası üretmesi mümkün değildir.

Sistemin yaklaşık 45 yıl işleminin ana nedeni ise ulusal parayı, dövize-altına dönüştürmesinde esas alınan para biriminin (ABD Doları) altın fiyatlarına hakim olmasından, spekülâtif ataklara yanıt vermesinden geçiyor. Savaş sonrası bu durum ortadan kalktığı için altın standardı sona erdi. İki savaş arasındaki kargaşa dönemi sonrası, II. Dünya Savaşının sonuna doğru, 1944'de, IMF ile birlikte ve onun sorumluluğunda kurulan Bretton Woods sistemi ise, 1970'lere kadar devam etti.

Bretton Woods sistemi de, özünde yine sabit kur sistemine (daha yumuşak bir ifade ile ayarlanabilir döviz kuru) dayalı idi. Sistemde baz alınan para ABD dolarıdır. 1 ons altın = 35 dolara bağlanmış ve ABD bu parite üzerinden ülkelerin altın

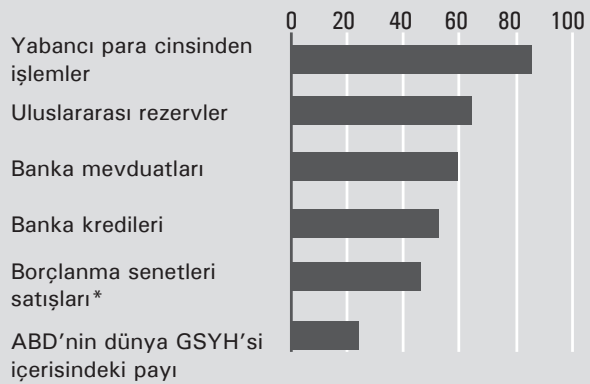
talebini karşılamayı taahhüt etmişti. Ülkelerin ulusal paralarında piyasa ile resmi kur arasındaki fark %1 aşarsa hükümetlerin piyasaya müdahale etme yetkisi vardı. Bu oran daha yüksek bir düzeyde, yani devalüasyon/revallüasyonu gerektiriyorsa, bu IMF'den izin alınarak, hatta gerektiğinde IMF finansmanı ile yapılabiliyordu. Sistem 1960'ların ilk yıllarına kadar oldukça iyi işlemiş, ancak ABD'nin dış ticaret açıklarının artması ile dolara olan güven kaybolması sonrası, ABD'nin 1971 yılında Doların altına çevirme yükümlülüğünden vazgeçmesi ile sistem çökmüştü.

ABD'nin itirazı da burada başlıyor. ABD öncelikle 1\$=6.5 yuan olan paritenin 1\$=6,0 Yuan'a kadar inmesini istiyor. Yani Çin mallarının ABD'liler için pa-

halılaşmasını, ABD mallarının Çin'liler için ucuzlamasını istiyor. Açıkçası ABD Çin'e ihracatını artırmak, ithalatını azaltmak istiyor. Çünkü ABD'nin ödemeler bilançosunda, 2011 yılı Şubat itibarıyla dış ticaret açığı 668 milyar dolara, cari işlemler açığı 470,2 milyar dolara ulaşmış durumda. ABD, Çin üzerinde baskı kurarak bir taraftan bu açıklarını düşürmek, diğer taraftan da yurtiçi üretimini ve istihdamını artırmayı amaçlıyor. Çin şimdilik direniyor.

Esasında iki ülkenin de derdi, ülkelerindeki büyümeyi sağlamak için daha fazla ihracat yapma isteğidir. Kasım 2010'da Seul'de yapılan G20 toplantısında ve Dünya bankası Başkanının arayış çağrılarının altında, paylaşımın artık kurala bağlanması isteğidir. Hiç şüphesiz Fransa Merkez Bankasının

Amerikan Dolarının Dünyadaki Paylaşımı (%), 2010

Kaynak: IMF
*sınır ötesi

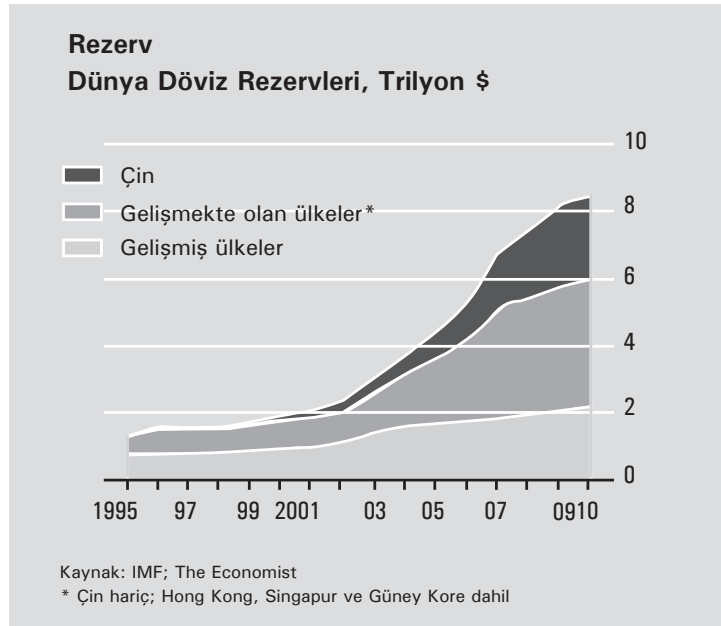
ABD'yi suçlamasının altında da, grafikte de (tüm grafikler www.economist.com, adresinden alınmıştır.) gösterdiğimiz üzere ABD dolarının finansal alana hakim olmasıdır. Nitekim Çin direnmesine rağmen, geçen yılın Aralık ayından 2010'nun Ağustos ayına kadar rezervlerini yüzde 50 artırdı, bu da, ABD'nin hala egemen güç olduğunu göstermekte.

ması ABD ekonomisini nerede ise sıfır maliyetle finansmanını sağladı.

Küresel sermayenin önündeki engellerin kalkmasından Çin dahil bir çok ülke memnundu. Ülkelerinin finansman ihtiyacı bu şekilde karşılanıyordu. Ancak Küresel krizin çıkması ile birlikte Çin'in döviz rezervinin 2 trilyon doların üzerine çıkması, ABD ile Çin arasında kur savaşını

nominal döviz kurunun hangi sisteme göre belirlendiği önemli hale geliyor. Esnek döviz kuru sisteminde döviz kuru döviz piyasasında arz ve talebe göre belirlenir. Doğal olarak arz ve talep deki değişmelere göre dalgalanır. Kimi zaman bu fiyata (döviz kuruna) duruma göre Merkez Bankası döviz alım ve satımı yoluyla müdahale edebilir. Buna karşın döviz kuru hükümet ya da para otoritesi (merkez bankası) tarafından belirleniyorsa buna sabit ya da güdümlü döviz kuru sistemi denir. Eğer sabit kur önemli yapısal sorunlar çıktığında değiştiriliyorsa buna ayarlanabilir döviz kuru sistemi, döviz kuru enflasyon, faiz oranı ve dış ticaret açığı gibi değişkenlerdeki oynamalara göre sıklıkla değiştiriliyorsa bu sisteme de yönlendirilmiş sabit kur sistemi (crawling peg system) denir.

Çin ayarlanabilir sabit döviz kuru sistemini uygulamaktadır. Yani Çin'de döviz kuru hükümetin kontrolü altında. Çin hükümeti üretimini, istihdamını artırmak için ihracata yönelik büyüme modelini uyguluyor. Bunun için sürekli olarak ihracatını artırmak zorunda. Çin hükümeti bu mekanizmanın işlemesi için Çin ulusal parası Renbinmi'yi (yuan) diğer ülkelerin paraları karşısında düşük tutuyor. Bu sayede de ihracatını artırıyor. Sonuçta Çin ödemeler bilan-

Küresel Sermayenin Önünü Açan Her Yol Doğrudur

Bretton Woods sonrası dünya para sistemine bir ad verilemedi. Ancak illa bir isim verilecekse ya da sistem tanımı yapılacaksa yukarıdaki başlık uygun düşer, **"küresel sermayenin önünü açan her yol doğrudur"**. Küresel finans sisteminin bu yola girmesi, açıkçası ABD'nin çok işine gelmiştir. Çünkü bu şekilde ABD ikiz açıklarını kolaylıkla finanse etti. ABD dolarının dünya rezerv para birimi ol-

tetikledi. ABD, Çin'in kendisinden daha fazla mal almasını istiyordu, bunun içinde Yuan'ın (Renbinmi) değerinin yükseltilmesini talep etti. Çin ise bir anlamda senin cari açığının finansman kaynağı benim dedi.

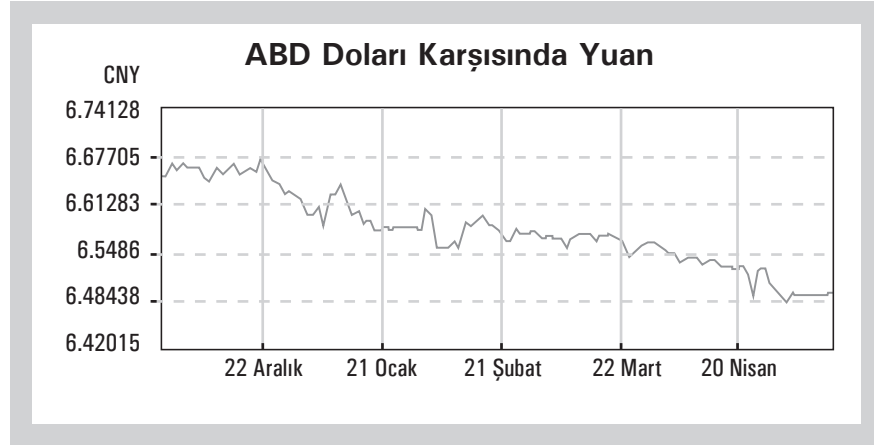
Anlattığımız bu kurguda tabi

Bretton Woods sonrası dünya para sistemine bir ad verilemedi. Ancak illa bir isim verilecekse ya da sistem tanımı yapılacaksa yukarıdaki başlık uygun düşer, "küresel sermayenin önünü açan her yol doğrudur".

çosunda 2011 yılı Nisan ayı itibariyle dış ticaret fazlası 179 milyar dolara, cari işlemler fazlası da 331.1 milyar dolara ulaşmış durumda. Gelinen bu noktada Dünya Bankası Başkanı Bob Zoel-

geçilmesi gerekir. Eğer gelişmiş ülkeler sermaye akımlarının önüne engel koyulmasını kabul etmezler ise, gelişmekte olan ülkeler bundan zarar görür. Çünkü böyle bir sistemde bu ülkelerin para

geçmek için uyguladığı genişlemeci para politikası er ya da geç, enflasyon oranını ve faiz oranını yükseltecek. Bu durumda halen ABD'nin yarattığı likidite bolluğundan yararlanarak ekonomilerin-

lick'in önerisinin kabul edilmesi, dünyayı bu günden daha iyi bir finansal sisteme kavuşturur mu? Sorunun yanıtı hangi ülke için, ülkede de hangi kesim açısından baktığınıza bağlı.

Şunu söyleyebiliriz, altın standardına geçilirse esnek döviz kuru politikasından vazgeçilmesi, en azından ayarlanabilir kur sistemine

politikası uygulama gücü elerinden alınmış olur. Merkez Bankaları işlevsiz kalmasına karşın, ticari bankalar bu kuru nedeni ile artan faiz marjı sayesinde yüksek karlar elde ederler.

SONUÇ

Şu da bir gerçek ki, ABD ekonomisinde daralmanın önüne

deki büyümeyi finanse eden (bu yapıdan ekmek yiyen) ülkelerin başı derde girecek, bugünkü likidite bolluğu yerini daralmaya bırakacak. Bir de altın standardına geçip, para politikası uygulama gücünü bu ülkelerin Merkez Bankaları yitirirlerse, her şey yine ABD'nin ya da IMF denetimine daha güçlü bir şekilde girer.

Altın standardına geçilirse esnek döviz kuru politikasından vazgeçilmesi, en azından ayarlanabilir kur sistemine geçilmesi gerekir.